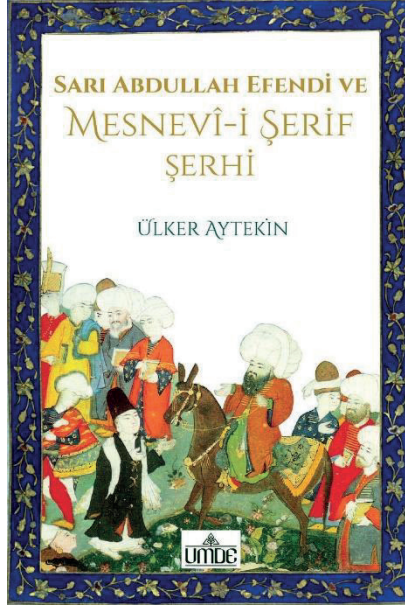

ÜLKER AYTEKİN
“SARI ABDULLAH EFENDİ VE MESNEVÎ-İ ŞERİF ŞERHİ”
(Konya: Umde Yayınevi, 2017)

Esmâ Öztürk

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Bilim Dalı
Asst. Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Theology, Department of Sufism

Ankara, Turkey

esmacangaozturk@gmail.com

orcid.org/0000-0001-9704-1498

Sarı Abdullah Efendi'nin (1071/1661) '*Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*' isimli şerhi üzerine Ülker Aytekin imzasını taşıyan, 2002 yılında Marmara Üniversitesi'nde hazırlanmış aynı başlıklı doktora tezi, 2017 yılı itibariyle kitaplaştırılmıştır.

Sarı Abdullah Efendi'nin '*Şârih-i Mesnevî*' unvanıyla anılmasını sağlayan bu eseri, *Mesnevî*'nin I. cildinin şerhidir. Aynı zamanda *Mesnevî*'nin sadece tek cildi üzerine yazılmış en geniş şerh olma özelliğini taşımaktadır. Tek cildin şerh edilme uygulaması daha sonraları Abidin Paşa ve Kenan Rıfai tarafından devam ettirilmiştir.

Abdullah Efendi; vahdet-i vücûd anlayışına sahip bir sûfidir ve *Mesnevî* beyitlerinin bâtunî anlamını açıklarken başta *Füsûs* ve *Fütûhat* olmak üzere Ekberî ekole mensup eserlerden sıklıkla istifade etmiştir. O, vahdet-i

vücûdun bir mürşidden öğrenilmesi gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. (s.220) Müellifin kimi zaman son derece ağdalı bir dil kullandığı görülmektedir. Ülker Aytekin'e göre bunun sebebi, o dönemde etkin olan 'Sebk-i Hindî' akımıdır. Ayrıca klasik şerh metodunun dışına çıkmış, yabancı kelimelerin açıklamasına, lügat, sarf ya da iştikaka dair bilgilere hemen hemen hiç yer vermemiştir.(s.221)

Abdullah Efendi *Mesnevî* beyitlerini yorumlarken diğer şârihlerin açıklamalarının yanı sıra nüsha farklılıklarına da değinmiştir. *Mesnevî*'yi Kuran'ın bir tefsiri olarak gören Sarı Abdullah Efendi; bu nedenle metninde geçen âyetlerin tefsirine ağırlık vermiştir.

Sarı Abdullah Efendi, Melâmilerin Hicri onuncu asırdaki konumu, tarikatın uygulamaları ve kullanılan tabirler hakkında malumata da yer vermektedir. Kendisi *Mesnevî* şerhini yazarken yüzden fazla kaynaktan istifade etmiştir. Kaynakların çeşitli sahalardan olması şârihin ilmî birikimini göstermesi açısından mühim olmakla beraber, mensubu olduğu Melâmî çevrenin kültür seviyesini göstermesi bakımından da önemlidir.

Aytekin'in Sarı Abdullah'ın *Mesnevî Şerhi*'ne dair çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte esere kaynaklık eden tabakât, terâcim-i ahval, menâkıb ve tezkirelere yer verilmiş ve müellifin yaşadığı dönemin ilmî, siyasî ve ekonomik durumu incelenmiştir.

Birinci bölümde Sarı Abdullah Efendi'nin hayatı, tasavvufi şahsiyeti, kendisinden feyz alanlar ile etkileri konu edilmiş ve eserleri tanıtılmıştır. Abdullah Efendi, '*Nasihatü'l-Mülûk*' adlı eserinde kendini '*Aslen Bayrâmî ve tarikaten Celvetî ve terbiyeten Mevlevî*' olarak tarif etmektedir. (s.80) Sûfi yönünün yanı sıra şair ve hattat kimliğiyle de tanınmaktadır. Kendisine 'Sarı' denmesinin sebebi bir görüşe göre; çalışmaları sayesinde yedi çeşit zerrin lale yetiştirmekteki mahareti; diğer bir görüşe göre ise sarışın olmasıdır.(s.74) Sarı Abdullah Efendi, zaman zaman meşhur *Fusûs* şârihi Abdullah Bosnevî (ö.1644) ile karıştırılmaktadır. (s.69) Çalışmaya konu olan Abdullah Efendi, Bosna kökenli değildir. İstanbul'da doğup vazifesi nedeniyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunduktan sonra yine İstanbul'da vefat etmiştir. (s.25)

Kitabın ikinci bölümünde *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*, diğer *Mesnevî* şerhleri ile karşılaştırılmıştır. Abdullah Efendi *Mesnevî*'ye şerh yazma sebebini, Mevlânâ'ya karşı hissettiği yoğun sevgiyle izah etmektedir. Eser altı yılda tamamlanmış ve dönemin padişahı IV. Murad'a takdim edilmiştir.

Üçüncü bölümde *Mesnevî*'nin ilk cildinde kullanılan sembollerin şerhine yer verilmiştir. Öncelikle '*ney ve neyistan*'ın sembolleri ele alınmış, bu

terimler gayb, şehâdet ve insan-ı kâmil mertebelerine göre açıklanmıştır. Birinci cildin hikâyelerinde geçen semboller 'akıl-nefis', 'ruh-nefis', 'mürîd-mürşid-i kâmil', 'yalancı şeyh-mürîd', 'kâmil insan-Hak' gibi ikili anlam örgüleri dâhilinde yorumlanmıştır.

Ülker Aytekin'in bu çalışması, yayınevının bastığı ilk kitap olma özelliğini taşımaktadır. Akademik bir çalışma olması hasebiyle daha ziyade tasavvuf terminolojisine hâkim bir okuyucu kitlesinin hedeflendiği söylenebilir. Kitabın başlığı, *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî'nin* nüshasına da yer verildiği izlenimi oluşturmaktadır. Bundan sonraki baskılarda faydalanılan nüshanın suret ya da en azından Latinize edilmiş şekilde eklenmesi, araştırmacılara kolaylık sağlayacaktır. Zaman zaman karşılaşılan imla hataları ve kelime tekrarları gibi redaksiyon eksiklikleri eserde kullanılan akıcı dili gölgelememektedir.